

ВОЗНЮК Андрій Андрійович – доктор юридичних наук, професор, завідувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОРГАНІЗАЦІЮ, СПРИЯННЯ У ПРОВЕДЕННІ АБО УЧАСТЬ У ЗЛОЧИННОМУ ЗІБРАННІ (СХОДЦІ)²

В умовах війни організована злочинність у взаємозв'язку з корупцією, продовжує залишатися однією з найбільших загроз для національної безпеки держави. Значна частина резонансних корупційних деліктів вчиняється у тій чи

² Тези підготовлено в межах іменної стипендії Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук за 2024 рік (0124U003903).

іншій формі співучасті. Водночас більшість сучасних організованих злочинних об'єднань використовують корупційні зв'язки для організації кримінально-протиправних схем (незаконного перетину державного кордону, незаконного видобування бурштину, торгівлі наркотичними засобами, зброєю, людьми тощо) та уникнення заходів кримінально-правового характеру.

За таких обставин правоохоронні органи, передусім ДСР НП України, систематично вживають заходів щодо протидії організованій злочинності в нашій державі. Однак кримінально-правові інструменти, якими послуговуються правоохоронці у цьому процесі, далекі від досконалості. Серед таких інструментів важливе місце відводиться підставам кримінальної відповідальності за організацію, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці) (ст. 255-2 КК України).

1. Передусім заслуговує на увагу складна для доказування конструкція цієї кримінально-правової заборони.

Диспозиція ст. 255-2 КК України звучить таким чином: «організація або сприяння у проведенні злочинного зібрання (сходки) представників злочинних організацій або організованих груп, або осіб, які здійснюють злочинний вплив, для планування вчинення одного або більше злочинів, матеріального забезпечення чи координації злочинної діяльності, у тому числі розподілу доходів, одержаних злочинним шляхом, або сфер злочинного впливу, а також участь у такому зібранні (сходці), у тому числі з використанням засобів зв'язку».

Для доказування цього злочину, наприклад, у формі участі в такому зібранні (сходці) необхідно довести: 1) факт його проведення; 2) участь у зібранні особи, якій ставиться у вину ст. 255-2 КК України.

Найскладнішим для доведення є перший елемент – факт проведення злочинного зібрання (сходки). Правоохоронці під час документування злочинного зібрання зазвичай знають хто зібрався, де, коли та з якою метою. Якщо час, місце та мету можна задокументувати під час проведення вказаного зібрання, то з доведенням статусу його учасників значно складніше.

Аналіз диспозиції ст. 255-2 КК України дає підстави стверджувати, що злочинне зібрання (сходка) – це зустріч представників злочинних організацій або організованих груп, або осіб, які здійснюють злочинний вплив, для планування вчинення одного або більше злочинів, матеріального забезпечення чи координації злочинної діяльності, у тому числі розподілу доходів, одержаних злочинним шляхом, або сфер злочинного впливу, у тому числі з використанням засобів зв'язку.

Виходячи з буквального та логічного тлумачення диспозиції ст. 255-2 КК України, для визнання певної зустрічі злочинним зібранням (сходкою) необхідна наявність на цьому зібранні щонайменше двох осіб, які належать до однієї з таких категорій суб'єктів: 1) представників злочинних організацій; 2) представників організованих груп; 3) представників осіб, які здійснюють злочинний вплив.

Вживання терміну «представник злочинної організації або організованої групи» означає, що для того, щоб довести наявність представництва, насамперед, слід буде встановити факт існування злочинної організації або організованої групи. Натомість факт існування таких об'єднань можна підтвердити у випадку засудження їх учасників. Тобто для встановлення будь-якого із зазначених статусів необхідним є предикатне кримінальне правопорушення. Водночас, якщо йдеться про представника злочинної організації, то таких предикатів, як свідчить практика, має бути щонайменше два, оскільки ст. 255 КК України, зазвичай кваліфікується за сукупністю зі статтею Особливої частини КК України, яка визначає підстави кримінальної відповідальності за злочин, учинений учасниками злочинної організації.

Відтак, до кримінальної відповідальності за організацію, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці) можна притягнути лише у двох випадках:

1) коли злочинне зібрання (сходка) задокументована разом з іншими злочинами, що свідчать про те, що особи, які брали в ній участь, є представниками злочинних організацій або організованих груп, або осіб, які здійснюють злочинний вплив;

2) коли злочинне зібрання (сходка) відбувається у місцях позбавлення волі, тобто є особи засуджені як учасники злочинних організацій або організованих груп, або осіб, які здійснюють злочинний вплив.

Таким чином, концептуальні вади підстав кримінальної відповідальності за організацію, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці) полягають у тому, що акцент зроблено на статусі учасників цього зібрання, а не на його меті, що суттєво ускладнює доказування цього злочину.

До речі, ця проблема залишається і в ст. 7.1.6. «Участь у злочинному зібранні» проєкту КК України, оскільки в диспозиції норми йдеться про особу, яка, будучи учасником організованої злочинної групи, взяла участь у зібранні, а відтак, ст. 7.1.6. потребуватиме предиката у формі злочину, передбаченого ст. 7.1.5 проєкту КК України (Створення організованої злочинної групи, керування нею, участь у ній).

2. Щодо суб'єкта участі у злочинному зібранні. На перший погляд здається, що до кримінальної відповідальності за участь у злочинному зібранні можна притягнути лише осіб, які належать до однієї з трьох категорій наступних суб'єктів: 1) представників злочинних організацій; 2) представників організованих груп; 3) представників осіб, які здійснюють злочинний вплив.

Однак це не означає, що суб'єктом участі у злочинному зібранні (сходці) можуть бути лише представники злочинних організацій або організованих груп, або осіб, які здійснюють злочинний вплив, адже в ст. 255-2 КК України відсутні відповідні вказівки. Зазначене стосується й інших форм об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 255-2 КК України. Відтак особою, яка організовує злочинне зібрання (сходку), сприяє їй чи бере в ній участь може бути будь-яка фізична осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку.

3. Для застосування ст. 255-2 КК України мають значення такі терміни, як «представник злочинної організації або організованої групи», «злочинний вплив», «особа, яка здійснює злочинний вплив», «особа, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу», «вор в законі», «злочинна діяльність», «матеріальне забезпечення злочинної діяльності», «координація злочинно діяльності», «розподіл доходів, одержаних злочинним шляхом», «розподіл сфер злочинного впливу». Визначення понять «злочинний вплив» та «особа, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу» мають низку недоліків. Водночас визначення інших термінів в кримінальному чи будь-якому іншому законі відсутнє. Натомість у науковій літературі дефініції цих понять ґрунтовно не розроблені, а окремі позиції вчених щодо їх тлумачення є неоднозначними.